

Te Puni Kōkiri
MINISTRY OF MĀORI DEVELOPMENT

Te tū hei kaipupuri whenua Māori i tēnei rā

He take matatini te tū hei kaipupuri whenua Māori— he tini pea ngā tāngata e whai pānga ana ki te whenua, he mārō ngā ture me ngā tukanga e pā ana ki te whakawhitinga o te whenua Māori ki tangata kē.

Ngā Whakahaere mō te Mana Pupuri Whenua Māori i tēnei Rā

Ownership of Māori land is complex — there are often many people involved, and strict rules and processes around how it can change hands.

Ngā kaitiaki whenua o mua

Kei raro te nuinga o te whenua Māori i te mana pupuri o te tokomaha i tēnei rā, heoi, he paku rerekē ngā whakaritenga ki ērā o ngā rā o mua.

Kei te mōhio te nuinga o ngā Māori ki ō rātou pānga iwi

I mua i te taenga mai o te Pākehā, nō ō tātou iwi, ō tātou hapū, o tātou whānau hoki tō tātou hononga ki te whenua – nō te rōpū te mana whakahaere o te whenua.

Kua ahu mai te tikanga o te “mana pupuri” i te ao Pākehā, nā tērā tikanga, kua tino rerekē ngā whakahaere i tēnei rā. Nō te putanga o ngā taitara takitahi mō ngā poraka whenua i te Karauna, ka puta hoki te whakatau kia whakamanahia ngā ingoa 10 anake hei kaipupuri whenua. Nā tēnā āhuatanga, ka rerekē ngā hononga o ngā hapū ki te whenua, koia hoki tētahi o ngā take maha kua whakawehewehea te nuinga o tātou i ō tātou whenua tīpuna.

Te mana pupuri whenua i tēnei rā

I ēnei rā, kua whakatūria tētahi “pūnaha hea” hei whakahaere i te mana pupuri o te tokomaha, arā, ka whakawhiwhia ngā whānau e whai pānga ana ki tētahi poraka whenua ki ētahi “hea”. He āhua rite ki ngā hea o tētahi pakihī, ehara i te mea nō te tangata kotahi te mana pupuri o te pakihī, he mea pupuri kē nā ngā kaipupuri hea.

Ka mate ana tētahi kaipupuri hea, ka tukuna ā rātou pānga, ā rātou hea rānei ki ō rātou uri. Nā, ka huri ngā tau, ka piki haere te nui o ngā kaipupuri hea o tētahi poraka whenua. E hia rau ngā kaipupuri hea o ētahi poraka whenua.

Nā te tini o ngā kaipupuri, he uaua te whiriwhiri take mō te whenua, heoi anō, ka puta hoki te huhua o ngā pūkenga me ngā mōhiotanga.

Pūnaha Hea

Te tuku i te mana pupuri

Kei te Kōti Whenua Māori ngā kōrero mō ngā pānga whenua o ngā whānau e pā ana ki ngā poraka whenua Māori. Mēnā kei a rātou tō ingoa hei kaipupuri whenua, ka taea e koe te kuhu atu ki ngā whakahaere ōkawa, ki te pōti mō ngā take e pā ana ki te whenua, ki te whiwhi hoki i ngā pūtea moni, me he hua moni ō taua whenua.

Mēnā kei te hiahia koe ki te tini i ngā ingoa ki runga i te rārangi kaipupuri whenua Māori me tonu atu ki te Kōti Whenua Māori ki te:

Tū hei kaipupuri whenua mā te kairīwhitanga

Ko te kairīwhitanga tētahi tikanga a te Kōti Whenua Māori, arā, ko te tukunga tēnei o ngā pānga whenua, o ngā hea rānei o te whenua Māori ki tētahi mema o te whānau i te matenga o tētahi kaipupuri whenua.

Te whakatū i tētahi rōpū kaitiaki ā-whānau mō ngā pānga whenua

Ka taea e koe te whakatū i tētahi rōpū kaitiaki ki te pupuri i ngā hea mā te whānau.

Ki te waihanga koe i te rōpū kaitiaki ā-whānau, ka whai wāhi atu ngā uri katoa o te tīpuna ka tapaina e koutou i raro i taua rōpū kaitiaki — ka mau noa ā rātou hea o te whenua i roto i taua rōpū kaitiaki.

Takohangia, hokonga atu rānei o pānga whenua

Ka āhei ngā kaipupuri, ngā kaitiaki rānei ki te takoha (ki te hoko atu rānei) i te whenua Māori ki ētahi atu mēnā:

- e tuku atu ana rātou i te whenua ki ngā mema o te whānau o te hapū rānei e whai pānga ana ki te whenua, (e kīia ana ko te “momo kaitango tōtika”), ā
- e whai ana rātou i te tukanga ōkawa o te Kōti Whenua Māori kia rēhitahia ngā kaipupuri hou ki te rārangi pupuri kōrero.

Ngā momo whakahaere

Mēnā he tokomaha ngā kaipupuri o te whenua, he āwhina nui te whakatū i tētahi rōpū ki te whakahaere i te whenua, ki te whakaputa whakatau hoki mā ngā kaipupuri katoa.

He nui ngā momo whakahaere, arā:

- ngā rōpū kaitiaki whenua, pērā i ērā o ahu whenua
- ngā kāporeihana Māori
- ngā whenua rāhui, pērā i ngā marae, i ngā tauranga ika, i ngā urupā rānei.